

ה"זוקונפט" – מאה שנה (כמעט) בשירות שפת היידיש

ישראל חיים בילצקי

עתונות היידיש באמריקה, בתקופה של הגירה יהודית מוגברת, מילאה תפקידי חינוך והנאה מדרגה ראשונה. אנשי "אנקל מוזס" לשולם אש, שהגיעו רדופי פוגרומים מהעירות שבמזרחה אירופה, היו נתונים בראשית דרכם, רשם ורוכם, בגונועים לעיירה שזה עתה עזבה. הוו החיים, בית המדרש, הקהלה, החזן, התפילה, השוק, הרוחב היהודי הסואן והגועש, המדובר ושפט היידיש עמדו לפני נגד עיניהם. הם ניסו להוכיח שורש באמריקה, אך בבד עם הגעגועים לבטים שנטשו.

הגירה היהודית לאmericה לא החילה במאה ה-19. כבר בשנת 1712 היה בניו-יורק בית הכנסת של מהגרים דוברי יידיש מפולין, הונגריה ורומניה, אשר ריכזו עבורה תרבותית יהודית-יהודית על טהרת היידיש. הגירה הגדולה הביאה מהעירות את בעלי המלאכה, שכל מדינה זוקה להם: חייטים, גברים, שענים, צבעים, צורפים והב, זוגים, כורכי ספרים ויזורי סייגיות, בתי החוץ שלהם היו זוקקים להם. "אנקל מוזס" הביא מעירתו בעלי מלאכה, ובית החוץ שלהם היה חלוצי תנועת הפועלים באmericה, חלוצי מזרח אירופה. מהגרים אלה היו חלוצי תנועת הפועלים היהודית. הפרטקה – גם המשマル הרדייקלי וחלוצי תנועת הפועלים היהודית. הפרטקה – גם המעשית, גם הפליטית, היתה חשובה מאוד לבניין תנועת פועלים יהודית, לוחמת על זכויותיה ומגנה על המהגר היהודי. מהגרים אלה הניחו את היסוד לעתונות ולטרור היידיש והעברית בארץ הברית. אחרי הפרענות ברוסיה התרחבה ההגירה, והחללה התפתחותה של תנועת העובדים היהודיים, שהשפעה על גזולה של עתונות היידיש.

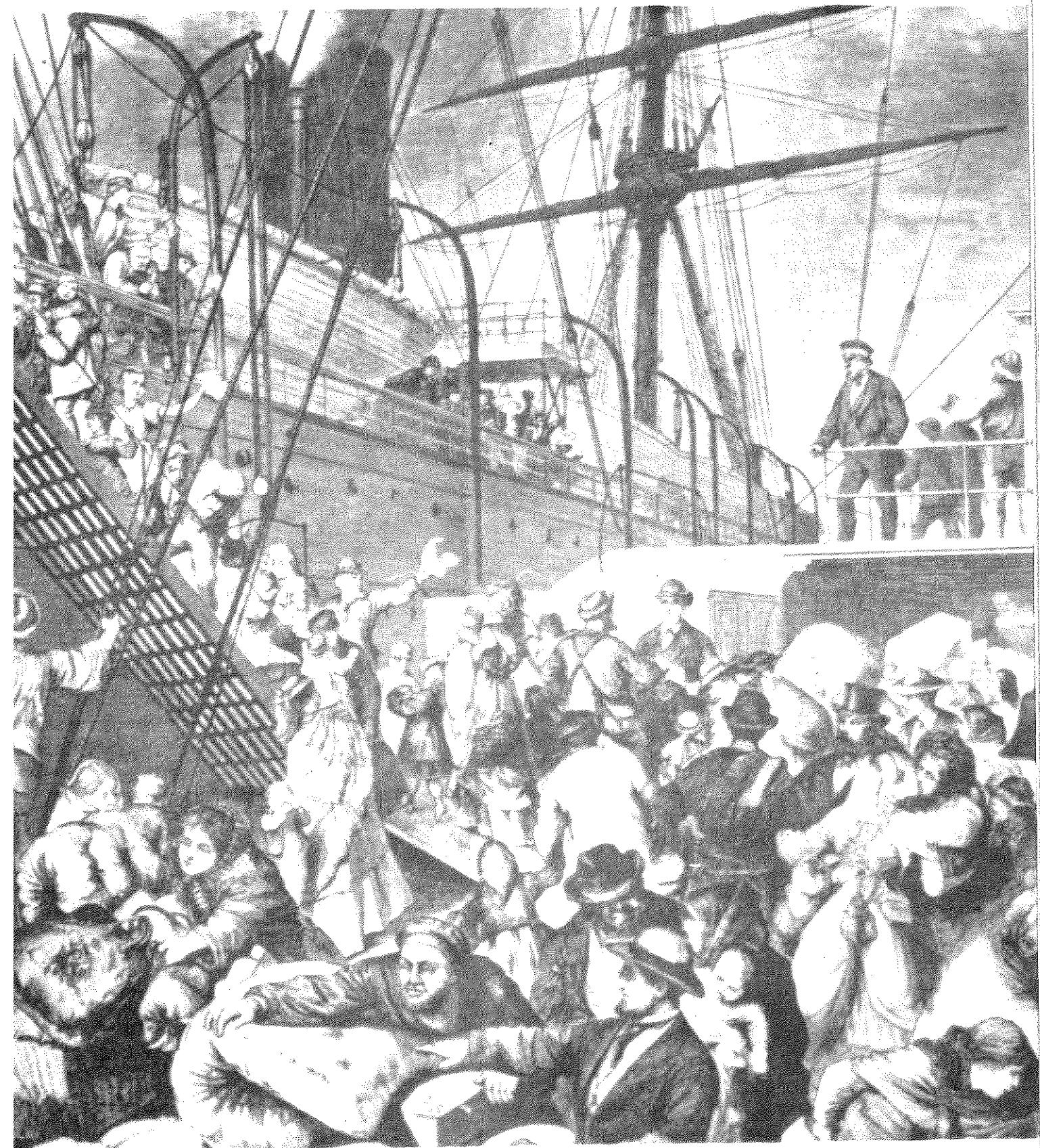
עם העתונים הראשונים בארץות הברית נמנית השבעונים "די פאסט" (1870-1871), כhab העת הראשון בדפוס, ו"יידישע גאעטען" (1874-1880; 1885-1890). "די טעלעכע גאעטען", היה היומון היהודי הראשון בעולם. בפברואר 1873 הופיע העיתון "יידישע ציטונג" בן שני עמודים, שבו נדפסו גם מאמרי עברית, והיידיש שבו הייתה יהודית אשכונית גבואה, מעורבת במילים עבריות ובפסוקים מכתבי הקודש. העיתון "די פאסט" הביא לעיר יהדות מלחמת צרפת ופרוסיה, שפרצה בחודש يول 1870, ומהגר בקש לדעת מה ועשה בשדה הקרב. חוץ מזדמנות מלחה נדפסו בו גם חדשות כללות, חדשות מתפוצות ישראל וחומר קרייה בעברית. העיתון קנה לו קוראים רבים, והופיעו נספקה בגלל סככותיים אידיואולוגיים בין המוציאים לאור. במקומו בא השבועון "העברית ניוט" בארכע לשונות בכת אחת: אנגלית, גרמנית, יידיש ועברית.

עם הפסקת "די פאסט" הוציא אחד העורכים שבupon עברית כולם – "הצופה בארץ החוצה".

כפי שאנו רואים, לא יודה העברית מהבמה שבארצות הברית, עם ראשית התפתחותה של העתונות היהודיות. גם היא בישה להיות גורם משפייע. עם הגירה הגדולה הגיעו מורים לעברית מהעירות של מזרח אירופה, ואלה לא יכולו לוטר על האבותם לשפט הקודש, בהאמנים כי אכן קיימים קוראים פוטנציאליים בעברית, פלייטי העיירות היהודיות. עם זאת, היהת היידיש במקומות הראשונים ברחוב היהודי. בשנים 1855-1928 הופיעו בארץות הברית כמה כתבי עת ביידיש, ובכמה מהם שמננו עם העתונות הפלטיארטית הרדיקלית.

וארשה, מינסק ווינסק על החאדסון

מהגרים יהודים בדרך מאיירופה לארצות הברית במאה ה-19

הקמת ה"צוקונפט"

ה"צוקונפט" נתן ביטוי לכל הגוונים של תנועת הפועלים היהודית, וכתבו והשתתפו בו אנרכיסטים ובונדיים, סוציאליסטים, רפורמיסטים וציונים. פיגנובים הנזכר מתבקש להזכיר את הטון האנטי דתי, שכן נספו לעתון קוראים רבים שלא חונכו על ברכי הסוציאליזם, והתרבו המודעות. באחד הגילונות הופיעו גם מודעה עברית ל"אוחבי שבת עבר". המערה עמדה לצרף לעתון גם מוספת עברית, אך הוכרנו משאל ורוב הקוראים רדו את ההצעה.

מצאו של העתון היה קשה לא פעם, אך המוני הפועלים עשו הכל כדי ללחוץ ממצוקתו הכספיות. האינטלקטואלה היהודית קימה טימפוזיונים, והටראות קיימו הצעות מיוחדות שככל הכנסתן הייתה לטובה ה"צוקונפט".

העתון עודד כוחות צעירים, וצמחו ממנו יוצרים לא מעטים ביידיש.

"గָבְּדִּוֹת לְמַעַן הַצּוּקָּוּנֶפֶּט"

ב-1906 נבחר העתונאי והמסאי יעקב מלך לעורך. במאמרו הראשון בעורך הגיעו למסקנה, כי אין בכוחו של העתון ללמד את המונחים דברי מדע, פיסיקה וכיימה כפי שהיא מקובל בימים ההם, ועליז להתרכו בעיקר בחינוכם הסוציאליסטי. וזאת לדעת, כי מ-1882 עד 1914 היגרו מروسיה קרוב לשני מיליון יהודים, שוכנים הגיעו לארצאות הברית. להמנוגים אלה, קבע יעקב מלך, יש לחת בראש וראשונה חינוך סוציאליסטי. ענייני מדע הם ישגו באקדמיות ובHIGH SCHOOL.

ואולם, דרכו של מלך בעריכת לא נראית לקוראים, והוא התפטר בתפקיד זה זמן רב, וב-1909 פרש.

ב-1907. העריכה עברה למורייס וינטשעבסקי, אבל גם הוא לא כיהן במשך שנים אחד ומיליאון יהודים, שוכנים הגיעו לארצאות הברית. מ-1908 שונתה כותורת המשנה של ה"צוקונפט", מ: "אםאנאטלייכער ספרות וסוציאליזם", ל: "אַוִּינְשָׁאָפְּטָלָעֵן סַאֲצִיאַלִיסְטִישׁ מַאֲנָטְשָׁטָטֶפֶט" (ירחון מדעי-סוציאליסטי).

עריכתו של מ. וינטשעבסקי הציגינה אף היא בהדגשת החינוך הסוציאליסטי, וחגיגות האחד במאז זכו לתיאורים נלהבים. כשןפטר המהפקן גרשוני, פרנס וינטשעבסקי שיר עברית של נפתחי הרץ אימבר: "למות גרשוני".

הופעת העתון "דאָס נײַע לעבען" בעריכת ד"ר חיים זיטלבסקי, זכתה לקבלת פנים אווהות של ה"צוקונפט". וינטשעבסקי לא דאה בעתונו של זיטלבסקי מתחילה, כי אם חוספה כוח לחינוך המונחים לסוציאליזם. ב-1909 הוזר ה"צוקונפט" להווות: "אַמָּאָנָטְשָׁאָפְּטָלָעֵן פֿאָר (לא פֿאָר) וִינְשָׁאָפֶט, לִיטְרָאָטוֹר אָוּן סַאֲצִיאַלִיזֶם", אבל שינוי המגמה לא הקל על המצב הכספי. הירחון עשה מאצימים כדי לknoot את הקורא האינטלקטואלי, והרבה במתן פרסים ספרותיים, בהם כתבי י"ל פרץ וכל כתבי ינדלי. ואולם, סכטוק שפרץ בין מנדלי ל"צוקונפט", הפסיק מכירת כתבים אלה.

לאחר 19 שנים קיים חגיגת ה"צוקונפט" ברוב פאר את כניסהו לשנת העשרים לקיוםו. נוצרו "గָבְּדִּוֹת לְמַעַן הַצּוּקָּוּנֶפֶּט", ואישים יהודים נחלצו לעזרתו. ברוך ולדריך (אחיו של ש. ניגר, סופר יידי, מטובי

ב-5 ביולי 1891 הוחלט במועצת האיגודים הסוציאליסטיים להוציא כתבת מדריך פולופורי ביידיש – "דיַיָּ צּוּקָּוּנֶפֶּט" – והוא שונשאפטליך סוציאליסטי מאנאטשייש פון די אידיש-שפערעגןדע טעקיינען ס.א.פ. (סוציאליסטי ארכטער פארטיזי) פון אמריקא. בעורך נבחר פיליפ קראנץ.

המנגנון הראשון בין הפועלים לייסוד כתבת עת והכינסה 52 דולר 1-25 سنט. כבר עם הופעתו של "דיַיָּ צּוּקָּוּנֶפֶּט" ("העתיד"), התחלו סכסוכים באיגודים הסוציאליסטיים. קמר עורורים על עורך יחיד, והוחלט לצרף למיערכות את הלילקוין (לימים הלילקוויט) ובארהム (איב) קאהאן. בעצם שימושו שני אלה כיווצים ואשיים לעורך.

כתבת העת החדש היה ירוחון והופיע בהפסכות, אם בגל מחסור כספי ואם בಗל היכוכים אידיאולוגיים. במשך השנים הראשונות לקיומו הופיעו ממשעה גילונות.

בינואר 1894, שנבחר איב קאהאן לעורך, התבפס מעמדו של הירוחון והוא התחליל להופיע בקביעות. ב-1897, בכלל פילוג בתנועה הפועלים הסוציאליסטית, נפסקה הופעתו. באותה שנה נוסד ה"פֿאָרוּוּעָרטֶס", העתון היומי הגדול ביידיש, עורךו (החל מ-1902) איב קאהאן שיווה לו אופי עממי, והעתון לווה את המונחים שבאו לאמריקה והודרים בארץ החדש. קאהאן סייפה את ה"צוקונפט" ל"אימפריה" שלו, והוציא אותו עד לשנת 1940.

ה"צוקונפט" פתח את שערו הראשון בתמונה מרשימה של קארל מארקס, שצירה בידי הצייר ב. קראמער. הילקוויט ליווה את התמונה במאמר ביוגרافي של קארל מארקס. כל גילין היה בן 48 עמודים, ובשערו – תמונה של אישיות לוחמת למען החופש. מהגילון הראשון נתקבל העתון בחמיימות רבתה על ידי הקוראים.

"דיַיָּ צּוּקָּוּנֶפֶּט" הביא למאהר, לפועל ולאינטלקטואל היהודי חומר על ידעת הטבע, גיאוגרפיה, כללה, היסטוריה עולמית והיסטוריה יהודית. עורכו הרבו לתרגם סיורים ונובלות מההיסטוריה העולמית, ובעיקר מזו הרצפתית. בשנותיהם הראשונות להופעת כתבת העת נתרמו לו מאמורים פובייציסטיים ודברי יצירה, מאישים ויוצרים כמו מורייס וינטשעבסקי,

מוריס וואונפנעלד, יעקב גראדין ויל פרץ (בפסבדונים פלא"). מורייס וינטשעבסקי (פסבדונים של בן ציון נואהוביץ), היה מחלוצי הסוציאליזם היהודי. תקופה היה ה"צוקונפט" העתונאי עברי (כתב ב"המגיד", ב"הקהל" ועוד), ואחריך היה סופר ומשורר ביידיש. הוא נודד באירופה, ושב במסארס בעזון תעמלוה סוציאליסטית. מ-1879 התגורר בלונדון, ובמה יסד את אגודות הפועלים היהודית הראושנה ואת העתון הסוציאליסטי הראושן ביידיש, "דער פֿוּלִישְׁעָר אִידֵּל". מ-1894 חי בארצות הברית, ונמנה עם מייסדי ה"פֿאָרוּוּעָרטֶס" וה"צוקונפט". בזמנו התקhab שוב לעברית, כתבת בכתבי עת שונים, וזכה את ה"צוקונפט" בטדרות מאמורים שנשאה את השם "זכרוןות על הסוציאליזם בלשון קודש".

ב"צוקונפט" השתתף גם הלוחם האנטי דתי היוזע ב. פיגנובים. מאמריו עוררו ויכוחים סוערים, וגרדו תגובות של דמיות מרכזיות מהעולם הדתי.

אָוֹסְעַתְּאַפְּטִילִיךְ-סָאַבְּצָלִיטִישָׁן

מֵ אָנָּפְּאַטְּשָׁרְקִיְּתָן

אתויס גגעגעטען
הוון דיא "צוקונפט"

פרעומָנֶנדערִיטִישָׁן

אַינְהַאֲלָטָס פֿערְעַזְּשִׁינְס :

דער פֿוֹלָאַדְּרָלְפֿיְידָר צְוֹאַמְּעַפְּאָחָר
מוֹוִינְטְּשָׁעָסְקִי
צְוֹדָר פֿרָאָגָע וּוְעָגָע אַינְדוּוֹדוֹאָס אָוֹן
גְּעֻזְּלָשָׁפְּט
דָּאָם מְנוּזָצְּבָאָלְפֿרָאָבָלָעָם אָוֹן סָאַצְּיָאַלְיָזָס
יָ. סָאַלְצִיךְ
בְּעַנְקְשָׁאָפְּט
דָּעָר אַינְגָּרְלִיכָּעָר קְרִיזִיס פָּוֹן דָּעָר רְוִסְּיָעָר
אַוְנְכְּמָעְלִיכָּעָם דָּר. מ. לְאַנְדָּא
צְוֹוִישָׁעָן אַוְקוּרְיוֹנְעָר פֿעַלְדָּעָר ת. רְוִוּזְעַבְּלָאָט
בָּיו וּוְאָגָנָן וּוְאָם ג. ח. בְּרַעְנָאָר
פֿאַרְגְּאַבְּטָלְיְוָדָעָר ג. י. שְׂוֹאָרָן
דָּעָר קְרִיעְנְגָּגָט "מָאָרָט" אלָם קְוָלוֹרָה
מְעַנְיָעָר ב. הַאֲפְנָאָנוֹן
חַדְּרָאָכְזִיןְגָּעָלָע נָאַמְּצִיעָן

רְעַדְאַקְטָאָר :
מוֹוִינְטְּשָׁעָסְקִי

1909

סְעִפְתָּן.

הירוחון "צוקונופט" מופיע בניו יורק, כמעט ללא הפסקה, מאז שנת 1892.

חברות עמוקה איתה אותו עם וולדרק, אישיות בולטת ואהודה באמריקה היהודית. חברות זו גם נבעה מטיכום אידיאלי משופך: א. הפלורליטריין היהודי הוא חלק מהפלורליטריין העולמי; ב. הפלורליטריין היהודי בהיותו חלק מהפלורליטריין העולמי, הרמן, עם זאת, גם חלק מהאומה היהודית.

כאשר הגיעו ליסין לאmericה כבר היו בה שלושים אלף פועלים יהודים מאורגנים, והתו ראה בהם מנהנה אדרי, שאליו יכול היה לדבר וחיבר הינה לדבר. כמהגר חדש שמא ימוחוק החולין את החג שלו, חן שנשא בלבו מהעיר היהודית. הו לא גילה מציאות שיש בה כדי להזין גם את הסוציאליסט וגם את הפיטן. אך לאט לאט נקלט דבריו במציאות היהודית החדשה. במאמרי "פאוורערטס" ולאחר מכן ב"צוקונפט", נתגלה המשורר והמסאי, אשר כתוב את הפואמה "פסל החירות", וDicear על "כיבוש הפלדה והאבן" על ידי המהגר היהודי, ועל הרחבות השטחים הקוראים ליהודי העירות, המהגרם החדשם. במאצאותו "פאוורערטס" וה"צוקונפט" ניצב ליסין בשתי ורגליו בחיקם היהודים האמריקניים. משחגינו ל"צוקונפט" חידש בו חידושים. בראש וראשונה: לא המערכת היהת ביתו של העורך, כי אם ביתו הפרט. והוא הפך את ביתו למערכות העותון. אין שנות עכובה; כל הרוצה — יבוא בכל שעיה שירצה, ויביא מפרי עטו. חייו המשפחתים היו ארגונים ושווירים בחיי הערכה והמערכת. הטלפונים טרטרו בעלי הרף, כדי להזכיר לראנף, לצビון וגם לנחמן טירקין, שעלהם להציג את החומר לגילוין הבא. התחלו להגיע לתוצאות מכל העולם. ליסין עמד בפני ברירה: מי קודם — סופרי "עמק" אמריקה או סופרי כל התפוצות?

מבונדייט לציוני

אחד הכללים שהוא קבוע: תרגומים לא יפקדו ולא ייזכרו. זו יכולת להזות הנובללה הטובה ביותר או השיר הטוב ביותר. פה ושם אפשר להביא דוגמה ממספרות אירופה, אבל רק דוגמה — ולא יותר. "עוני האיכויות" של הבית, קבע, עולה על העושר שאפשר לקוצר בשדות זרים. והוא גם דחאה אמרוי בィקורת על ספרים לעוזים. כל מקום פניו — הוקדש לסופר היידי. הכל צריך להיות מכוון לחיים היהודיים החדשים בארץ אמריקה. בשבייל קנות המשון ורומן רולן פתוחה הספרות העולמית, ושם מרכיבים בתחום עליהם. ואולם, מקום היה היחיד של סופרי יידיש הוא בעיתונות היהודית. אם נפנה מקום לסופרים לעוזים נקפח את סופר היידי. הסביר.

התהום היהודי, כתוב ליסין ב"צוקונפט", הוא רחב, עמוק. ובובה בדומה לשמיים היהודיים, ומוסך בדומה לאומה כברת אדמה שלעיתים פועס היהודי. אדמה — שבגלל מאורעות אלה או אחרים, והוא נאלץ לנשח מזמן ולהליכת באחרת. אין לו ביריה אחרת. כאן — עלייתם, שם — פוגרים, והיהודים, ואתו הסופר היהודי, מורייד מן הקיר את כינורו ונודד, נעה מקום אחד ונודד־עובר אל מקום אחר, ומה שאנו קוראים בשם עקרה, שירוש (אויסטאטולג), מעלה על פני השטח בעיתות חדשות, מוטיבים חדשים, נוסח חדש. את זה יש להביא לדפי ה"צוקונפט", שהרי כך נבנית ספרות היידיש.

הלאומיים, שהיה גם סגנו של דאס עיריית ניו יורק) נרתם לפעולה נמרצת למען העתון. ד"ר צבון, שכנה עפשטיין וא"ש זקס פעל נמרצות להרחבת חוג הקוראים. הגילון אשר צין את עשרים שנות קיום הירחון הילך 120 עמודים, אך גם בגילוין היובל ניכרו הסוככים הפנימיים, האידיאולוגיים והאישיים, כמקובל בעולמו היהודי לא פעם.

מי קודם: סופרי "עמק" או סופרי התפוצות?

ב-1913 תחת לחזו של מורייס וינטשעבסקי עבר ה"צוקונפט" לעריכתו הבולעדית של אברהם ליסין (אברהם ווילט), שערך את העתון עד ליום האחרון (נפטר ב-1938).

אברהם ליסין היה משורר, מסאי ועורך. ייחוסו למשפחה רבניים וגאנונים. מסלול חיינוו — ישיבות וילקומיר, סלובודקה, וולוז'ין — מבצעי ההווארה של יהודות מזרחה אירופאה. עלייה היה; ביגל צער נחפס בתוך כוחלי ישיבת וולוז'ין למחשבה חופשית. בוילנה עמדו המשכילים המהפכנים הידועים — מ"ם רוזנבוים וחנן רפופורט (לימים שר כל רפופורט — מנהיג המפלגה הקומוניסטית בצרפת) על כישרונו, ועשה הכל כדי למשוך את העם הזה לעולם המהפהכה. והוא אכן נכבש. אך כבר בראשית דרכו ידע כי לא האוד הקומומפליטי יAIR את דרכו, שהרי הוא בן עם הנבאים, החלומים, וחולמי חלומות משיחיים.

משחר נוריו אמר לעצמו: "אנו הקוראים — אם לא להיות או

לנוים, בדבר הנביא, להיות אש לגויים..." ב Rossie של סוף המאה ה-19-20 ספג לתוכו את מורשתה הנארודנית וואלא", סיפורים על טרוריסטים, התקשוות נזונות, רציחות שרים ואנשי מעלה — והכל כדי לשחרר את הארץ מועל הדיכוי ולהקנות לה חופש.

בביתו, בעודו רק בשנים, התבשם מסופרי התקופה: "עמק היבא" ו"שארית ישראל", ויקלט את מגילות דיטורות של עמו קליטה מלאה, ערה ורגשית. לימים היה לאחד ה"בונדי", ומזה הצהרת בלפור — לאחד המפעל הציוני.

העוקב אחר ה"צוקונפט" משנת 1913 עד 1938 בעריכתו של ליסין, נמצא את העירונות הרגשית היהודית, ואת החתירה לחופש ולהינוך המוני לסתיאליום.

ב"צוקונפט ותחוויות" (תרגום לעברית על ידי א. קריב, ספר שבס פתח ברל צנלוון את הוצאה "עם עובד"), כתוב: "להעיבר את העניות מן העולם וכל צער אנוש, וכל סבל וענות שמקורות בעינות — זה היה לי הקדוש במשמעות נפשי עוד משחר נוראי". את משאת נפשו זו הביא ל"צוקונפט".

גם ל"בונדי" הוא הכנס "רוח היהודית", והעוז ל夸רא לעצמו "לאומי" (ב. צצנלוון, "בין אדם לחבירו" — עם כינוס ציכרונוטו של א. ליסין). הциונות בראשית דרכה לא כבשה אותו. הוא לא האמין באפשרותה הריאלית, אם כי גם נשא את לבו לרומנטיקה הציונית.

לאmericה הגיע ב-1897, והתחיל בעבדה ענפה ב"פאוורערטס", בתוך כדי התגנשות חריפות עם עורך העתון אייב קאהן. בין עבודותיו בתקופה הראשונה ב"פאוורערטס": מונוגרפיות היסטוריות ופרקית גבוריה בההיסטוריה היהודית.

아버יהם ליסין –
עורך ה-"צוקונפט"
במשך 25 שנה

בינואר 1931 העז להדרפיס ב"צוקונפט" את מאמרו של שמואל דין מנהל נגד לרוד פספילד ו"הספר הלבן". שם המאמר: "די איציטקע לאגע אין ארץ ישראל" (המצב הכלכלי בארץ-ישראל). המאמר הכיל דברים חמורים על "הרמאות והערמה", על הצבעות החסודה במטווה הסוציאליזם — דברי התקפה חריפים על הליברל חבריטי ועל פספילד שר המשבות. ליסין נקרא לסדי, שכן ה"פארווערטס" — בעל הבית של ה"צוקונפט" — לא רצה להגיא יידי קרע עם הליברל הבריטי. הוא לא התנצל. תשובהו היה, כי מאו זהה החרות בפלור יתרסו לציונות חיבור, והוא גאה על תרומתו הפובליציסטית בנושא זה, ורודה את שמואל דין כאחת הדמויות היפות והאנטיליגנטיות ביותר של תנועת הפועלים בארץ ישראל. "לא אבגוז במאפוני בעד שוט הון בעולם", הכריז.

גם הפורחים, גם הפירות

ה"צוקונפט" קיים קשרים הדוקים עם סופרים לא רק אמריקאים, אלא גם באירופה ובארץ ישראל. ביאליק היה קשור לאברהם ליסין, ובכל מכתביו אליו בקש לבלי ישכח אותו וישלח לו את גילויו של "צוקונפט". כמו כן יעקב פיכמן.

ב"צוקונפט", ליד המדורו: "ניויע ביכער אין יידיש" (ספרים חדשים ביידיש), הופיע גם המדורו "ניויע ביכער אין העבריש" (ספרים חדשים בעברית). מאמרי ליסין מה"צוקונפט" נדפסו בתרגום ב"ידבר", "הפעועל העצדר", "הארץ" וכותבי עת נספחים בארץ ישראל.

הסופרים העברים, נהג לטפר דניאל פרסקי, ראו ב"צוקונפט" את ה"שילוח" היהודי אשר נערך 25 שנה על ידי אחד העם, ביאליק וקליזנער, ונחשב לירחון הספרותי החשוב ביותר בעולם היהודי. בליסין ראו ורבים את העורך האידיאלי, בעל הכוח למוג את שני העולמות: התחייה היהודית והסוציאליזם.

ב-1926 הגיע ביאליק לביקור בארץ הארץ, ונפשו נקשרו בליסין. הוא פסק את פסוקו: "ווערד האט כי אונדז אויז געשרין וועגן און

בעברו ממינסק לניו יורק, נטל עמו ליסין על כתפיו ובתוכו לבו את האתמור שלו, את העירה שלו. הוא לא נפרד מן השוחט, לא מן המשולח ולא מן המגיד, לא מבית המדרש ולא מבית המרוחץ, לא משכנו ולא מכל אלה שליוו אותו בהלהכה ובאגדה, בחיקון ובצער. על כן העדרף להרפיס בגילוונות "צוקונפט" סייפורים, שירים וنوבלות אשר עס זה שפניות להתחערות בקרקע החדשנה, אינם שוכחים את העבר והישן.

בתקופתו נדפסו ב"צוקונפט" יצירות מיטב ספרות היידיש — "עקדה" של לויוק, יצירות אופטושו, ניגר ומונחים באוריינט. הוא עצמוני, ליסין, חוץ ממאמריו ומסותמי, הדפיס ב"צוקונפט" פרקים ממערחות הגבורה וההורוח של ישראל. מעל לע"ב לודויטה של איוואן הלוחם לחופש ברוסיה, מתושא זקנו הלבן של ר' עקיבא. ההרואהקה היהודית גובלת בהרואהקה הרוסית, ומקורה אחד. איוואן המעונה הוא קרבן וקדוש, כפי שקדושים הם הגיבורים היהודיים במאהק נגד כל המודכאים והמענים. כאן ישנה קרן אור משותפת. המלחמה היא נגד הרשע.

ليسין האמין, ואת אמונו זאת ביטא בעריכת ה"צוקונפט", כי במורשת טמן כוח עצום. בכוח זה אצזר חומר נפץ, גם אם אתה מתכוון לנחל עמו מאבק עם המעביר, להכריז שביתה. "אף טיפה אחת מדמו של הקדוש אינה הולכת לאיבוד" — את הסיסמה הזאת ביקש להטביע בעמודי "צוקונפט". החברה היהודית נמצאת תמיד בשדה הקרב, ועל הפלבייציסט להיות לה עוזר.

לייסין היה אישיות מוסרית. אכן פעל והשפיע, וכן גם החזיק מעמד בעריכת ה"צוקונפט" במשך שנים רבות. הוא חיפש את הסינותה בין רבי עקיבא להירש לקרט, בין החשمونאים להמחראים מרוטנברג, ובין אלילו הנביא לנפח המהשל כל-כך נשך למדודים.

ב"צוקונפט" נאבק לייסין על יידיש מלוטשת, על שורה יהודית מקראית, ועל העדרפת המלה העברית על פני זו האנגלית. זו הייתה מלחמת של יהודיה המתיחס בכבוד ובՃדן ארץ ל"כ" בתאותיה העבריות. הסביבה היהודית הביאה שלו ב"צוקונפט" היהת קשורה והדוקה עם היידיש שלון, ולא עם זו של אייב קאהאן ערוץ ה"פארווערטס".

ב-1929 חל בו מפנה לעבר הציונות. אחרי מאורעות אב טרוף כתוב ב"צוקונפט": "מצבייא גדורל היה אומר, כי אין מפסידים במלחמה אלא אם כן סבורים שמשפסדים אותה, ובחוורי ישראל בארץ ישראל, אשר ידים האחת מחזיקה בשלוח והאחרת מוחזקה בכל הכנין אינם סבורים כי המלחמה אבורה, והם לא יפסידו אותה".

בכל בינוו ולחטו הפובליציסטי והשייריו הוא התייצב מעל דפי ה"צוקונפט" לצד המחברה והמעשה הציוניים. אמונו הlohוותה בעם ישראל "העללה בהר קדשו של דור בן ישע, והעללה במחשתו על טרש אדרמות גנוחים", נתנה כיוון ציוני להמוני בית ישראל אמריקה. על אף מתנגדים רבים, הפק ה"צוקונפט" על ידי ערכו א. לייסין לשופר ציוני. לייסין וחסימ גריינברג ניצחו על המנגינות הציוניות. לייסין כתב: "אין דין כזה בשולחן ערוץ, לא הקפיטאליסטי ולא הסוציאליסטי, שהוא חייבות להישאר העם היהודי בעולם, חוץ מן הצענים, שאסור שהיה היה לו בית לאומי והחייב להיות נע ונוד בין העמים". הואتاب: "זאת גם עתה, כשbidינו הדבר לעשותו, לא נהיה המחלשים את גורלנו שלנו, תהא זו אשਮתנו אנו, פשענו אנו, הפשע הלאומי הגדול בידורי ימינו".

מוחעה פיקנית ב"צוקונפט" – של תה ויטזקי, כמהה שנה לפני המבצע "זהה בריבוע" של ימינו. המירוד שבה: שהטהורה צריך לספר את שמו של התה, נעשה הדבר בטיעום של חרוזים בעריה, בעטון של כלו יידיש, גם בשפהו וגם ברוחו.

ירחון פרזנטטיבי

מיום מותו של א. לייסין עבר ה"צוקונפט" עורכים שונים. המלחמה, האימה הגדולה והחוובן באו לידי ביטוי בכל גילויונות העתון, ומאמרים על המדיניה היהונית, היו אף הם חלק אינטגרלי ממו.

ב-1940, בגלל קשיים כספיים, הפסיק ה"צוקונפט" את הופעתו. הגיורון הגיע לע-400 אלף דולר, ולא היו כל סיכויים לכתשו. מנהלת ה"פארווערטס" הודיעה למוציאים: "אין בכוונה לשאת עוד בעול. אין בכוונתו של ה"פארווערטס" לקיים את ה"צוקונפט". המנהלה תזכיר את הכספיים לאלה ששילמו מפריעות".

הפסקת הירחון פגעה בחמוני קוראי היידיש. בסוף 1940 קיבל על עצמו ארגון ציק"א (צענטראלע יידישע קולטור ארגאניזאצייע) – הארגון היהודי המרכז לתרומות – לקיים את ה"צוקונפט". בזועה רבת

"ישראל ציונים? אוזי טרי היסטאריש", אוזי ארגינעל אויגגעפאסט, אוזי ליריש שיין" (מי כתוב אצלנו כך על ארץ ישראל וציונות בהבנה היסטורית עמוקה, בתפיסה מקורית, בצוරה לירית יפה?).

"חסן לייסין עם ברול צנלוון היוז הדוקים, וכאמור – הספר הראשון שהופיע בעמ עובד", היה ספרו "זיכרונות וחוויות".

באחד משיריו כתוב: "האב איריך ווי איד געוזטן/רומנייט די בלומען, נאר די פרוכטן/רומניט ווי די עטסעטען, די העלגענען" (כיהודי חיפשתי לא את הפחים, כי אם את הפירות, לא כאסטים, ההלנים). במסותני, בפובליציטיקה שלו ובשיריו, נשמרו גם הorzאים גם הפרירות.

שיר אחד שלו מצא את גואלתו בידי המשוררת רחל. היא פשטה מעלי את המחלכות הספרותיות, ונמנה לנו אותו בניב העברי שללה "התמים בתנוק וענוי כעפר". אחד מפסוקיו: הו, סבא קנא!/ זה עודנו זוק!/ הכוֹסֶף הַהוּא הַיִשְׁן, / עוֹרְדָה דְמֻתָה יִשְׂרָאֵל הַמְּרָה / רַוְתָּחָת כְּבָלִיל הַחוּבוֹן.

המערכת — המבקר הספרותי נ"ב מינקוב. בשנות 1941-1940, לאחר שמונה חידושים של אלט חידש ה"צוקונפט" את הופעתו וכותרתו הייתה: "אריסונגגעבען פון צוקונפט" געוזלשאפט בי' דער ציק". אונגרינגדעט אין 1892, נומעך איינס, בנאנד 46. ("ויאצא לאור ע"י" חברה "צוקונפט" שליד הツיק", נוסד ב-1892. מס' 1 ; ברק 46).

מאז יוצא ה"צוקונפט" כסדרון, והוא הירחון הרפרונטיטיבי של הייזדה ביזידיש.

נבחרה מערכת חדשה: שמואל ניגר, רוד פינסקי והלן ראנגן. מזכיר משתפים בהנהגתו של ג'. כאנין, כוננו סופרים, משוררים ופובליציסטים יהודים, והוחלט להקים גוף מיוחד שייהיה ממונה על הופעה סדרה של העתון. סוכם לכוש אלפיים מנויים חדשים, ולҳקם במשך החודשים הקרובים קרן של 2000 דולר. לוועד נכנסו: ש. ניגר, י. ישורון, ג. כאנין, קרעפליאק, לייבוש לרעדער, נ'ב מניקוב ואחרים. ה"ארבעטער רינג" ואיגודים מקצועיים יהודיים התאחדו להחותו שם.

לאור הלהבות

קורת אמן

בנין כבישים כלאו מיל' בבראש...

ט'ז ב'

(א) וְנִמְצֵאתָ בְּעַד־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
שֶׁלֹּא־יְחִי מִן־הַזָּהָר (וְנִסְתַּחַם
הַמְּנוּרָאִיר־דְּרוֹזָהָר) רְפָא (אֲרָנוֹן)
הַיְּעָמֵן וְגַעֲמֵל יְהוּדָה רְבָנִי
מִקְדָּשׁ קָדוֹשׁ רְמָת־עֲלָכָה וְאַתָּה
עַר־אַתְּבָּרָה תְּמַזְּנֵעַ וְהַדְּבָרִים
קְרָאָל אַתְּבָּרָה עַמְּנָעָל מִתְּ
עַד־רְדֵי קָרְבָּן וְאַתְּבָּרָה סְמָמְרָנָה
בְּרִיבָּרָה וְדַרְבָּרָה שְׁמָמְרָה דְּרָתָה
כְּתָבָרָה אַתְּבָּרָה וְזַהֲרָה זַהֲרָה.

גָּמְדֹרָה

(האחים) רען ואברהם היו
פָּרָשְׁתָּן יְהוָה. מִן הַדָּיְן תְּנִזְנֵת
בְּיַהֲקָם כִּי־הַלְּגֹנֶרֶת יְמִינָה דְּבָרָם הוּא
וְהַקְּרָבָה מִנְּגָדֶל סִימָן. וְחַגְּרִית
פְּרִירָקָה וְחַכְּמָה רָעֵן עֲגַדְתָּן פְּרָחָה נְקָבָה
וְחַקְּרָבָה וְעַלְמָה וְחוֹרָבָה כְּבָרָה וְעַמְּרָה
וְחַרְבָּה וְהַלְּגֹנֶרֶת סָלָה וְחַדְּרָה רָעֵן
טוֹרָה וְהַגְּזָבָה וְעַלְמָה אַסְטָן רָעֵן
עֲגַדְתָּן סָלָה אַסְטָן.

רִוְנַחֲנָה תְּרוּמָה

四百一

אומלען

(פֶּעֲמָנִים) זְהַן פְּלַנְטוֹסִיס אַלְמָן דָּבָר פְּרִיכָת דָּבָר
חוֹזֵקָה וְדָבָר פְּרִיכָת קְרַחְטִישׁ עַמְּגָרָה וְדָבָר
אַלְמָן פְּרִיכָת גְּזָנָן מְגַהֵּת חַדְּבָן מִלְּגָרָן
וְקְרִיחָה (פְּאַמְּתָה) הַקְּשָׁן דָּבָר וְדָבָר
וְעַתְּרַכְּבִּישׁ פְּלִיכָּרֶבֶל בְּבָגְדָּן.
דָּבָר תְּרוּמָה וְדָבָר טְהֻרָתָה וְדָבָר
שְׂמִיאוֹת אֲנוֹתָה וְאַתְּנִיָּה כְּהַמְּרָבָּה
אַתְּנִי בְּבָגְדָּרֶבֶל. בְּלֹא בְּעַמְּמָלְכָה וְזֶה
שְׂמִיאוֹת טְבָה וְזֶה גְּנָזָרָה וְזֶה גְּרִיזָה
בְּבָגְדָּרֶבֶל שְׂמִיאוֹת אֲשָׁר דָּבָר אֲבָבָה
כְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל הַהְוֵה בְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל
וְהַחֲזָקָה בְּבָגְדָּרֶבֶל בְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל
טְהֻרָתָה בְּבָגְדָּרֶבֶל בְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל
בְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל אֲלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל בְּלֹא
בְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל אֲלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל בְּלֹא
וְגַם טְדִידָה (סְמָרְתָּה) בְּלֹא
אֲלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל וְזֶה בְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל
(פְּאַמְּתָה). בְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל
בְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל אֲלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל
וְהַיְנָה בְּבָגְדָּרֶבֶל זֶה יְצָא בְּבָגְדָּרֶבֶל
וְהַיְנָה בְּבָגְדָּרֶבֶל זֶה יְצָא בְּבָגְדָּרֶבֶל
בְּלֹא בְּבָגְדָּרֶבֶל זֶה יְצָא בְּבָגְדָּרֶבֶל.

פרק נרא

(כיאגע) רונן גערטן אויבען
אוון החט הדז ציטאָה פֿעַן (חַמְלָסֶן)
וּמְתָּרָדְעַן וְאֵת צִינְטוּרְנָקְעַן בְּרַאֲשָׁן
סְפִּירְהַבְּרַעְן וְאֵת צִוְּגָן דְּרוֹס וְדְרַדְעַן
וְאֵת טְרַעְן וְאֵת גְּשַׁטְּן; בִּינְיָם

כמעט כל החוקרים מסכימים היום, שהעתון היהודי הראשון לא היה כפי שמקובל לחושב "האוזה דה איסטטדים", שיצא בשנות 1674 בספניאליות. עתון זה אמן נדפס בבייה הדפוס של היוז"ד הספרדי דוד דה קסטרו טרטמאס, אך תוכם של הగילונות שנשתמרו אינו מudit על כך, שקהל העיתון היה גוף נוראי.

לעומת זאת, כמעט שאין עתה ספק, כי העתונות היהודית הchallenge ב-1686, עם הופעת ה-"דינשטייגש" וה-"פריטאגשיין" קוראנטין – הקוראנטים של ימי שלishi וימי ישן. אלה, לא זו בלבד שהודפסו ביהדות באוטות עבריות, אלא גם הוכנמו

הספור והחוקר ל. פוקס המתגורר בהולנד, מספר במחקרו על הדפוס היהודי בהולנד²⁵ מעשה מופלא שסודרו לו בשנות השלושים, כיצד התגלל כרך אחד של "הקוראנטים" לספריה הספרדית "עץ חיות" שבאמسطטדם. יומן אחד פרצה שרפה ענקית בניין גדול, מן המפוארים שבעיר. אלפיים התתקלו לצפות בהלהבות המכלות את הבניין ואת כל אשר בתוכו. בקהל הסקרנים היה גם הספרן של "עץ חיות", דוד מונטזום היישש, אחד מחובבי הספר הנודעים באמסטרדם. לפעת ניגש אליו רוכל עתיקות וחץיו לו ספר. מונטזום בדק את הספר לאור הלהבות, ומיד הבין שהואழיק בידו דברימה יקר מציאות. תמרור 25 סנטימ וולנדיס בלבד קנה את הכרך עבורי הספריה.

*L. Fuks and R.G. Fuks-Mansfeld
Hebrew Typography in the
Northern Netherlands (1585-1815)

"ה'קוראנט" של יומם שלישי, מסוף המאה ה-17,